

<https://doi.org/10.15407/rksu.42.172>

УДК 355.1(477)"1919/1922":341.34](437=161.2):[355.34:02

Марина Палієнко, докторка історичних наук, професорка,
завідувачка кафедри архівознавства та спеціальних галузей
історичної науки, Київський національний університет
імені Тараса Шевченка (Київ, Україна);
провідна наукова співробітниця відділу зарубіжної україніки
Інституту книгознавства, Національна бібліотека України
імені В.І. Вернадського (Київ, Україна)
ORCID: 0000-0002-9098-1142

E-mail: mpaliienko@knu.ua

Ігор Срібняк, доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри всесвітньої історії факультету
суспільно-гуманітарних наук, Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка (Київ, Україна)
ORCID: 0000-0001-9750-4958

E-mail: i.sribniak@kubg.edu.ua

Анна Хлебін, магістр, бібліотекар,
Слов'янська бібліотека — Національна бібліотека
Чеської республіки (Прага, Чеська республіка)
ORCID: 0000-0002-8767-3042

E-mail: anna.khleбина@gmail.com

КНИЖКОВИЙ РУХ У ТАБОРАХ ІНТЕРНОВАНИХ ВОЯКІВ УКРАЇНСЬКОЇ ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ, 1919—1922 РОКИ

Мета роботи полягає у відтворенні специфіки роботи бібліотек і книгозбірень у таборах інтернованих вояків Української Галицької Армії в Чехословаччині (Німецьке Яблонне, Ліберець, Йозефов) протягом другої половини 1919—1922 рр. **Методологія.** В її основу покладені методологічні принципи таких сучасних напрямів історичної науки,

Цитування: Палієнко М., Срібняк І., Хлебін А. Книжковий рух у таборах інтернованих вояків Української Галицької Армії в Чехословаччині, 1919—1922 роки. *Рукописна та книжкова спадщина України*. 2026. № 3 (42). С. 172—191. <https://doi.org/10.15407/rksu.42.172>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2026. Стаття опублікована за умовами відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

як інтелектуальна та культурна історія, що дозволило крізь призму конкретного явища охарактеризувати ширший культурний контекст. Використання методів джерелознавчого аналізу сприяло систематизації первинної інформації (звітів з культурно-просвітницької діяльності таборових організацій), а застосування історико-системного методу дозволило висвітлити особливості функціонування бібліотек у таборах інтернованих вояків УГА. **Наукова новизна** роботи полягає в розширенні уявлень про таборові бібліотеки та книгозбірні, які діяли в таборах інтернованих вояків УГА в ЧСР, а також уведенні до наукового обігу додаткового пласту архівних документів. **Висновки.** Встановлено, що бібліотеки весь час залишалися осердям культурно-просвітницької роботи в таборах, виконуючи освітню функцію для всіх тих таборян, хто намагався з користю для себе використати час перебування в Чехословаччині. Прикметним є те, що поповнення книжкових фондів бібліотек відбувалося заходами різних таборових організацій, а також завдяки благодійним внескам. Аби полегшити окремим групам інтернованих доступ до книг, деякі гуртки засновували та утримували власні бібліотечки, які призначалися виключно для потреб їх членів. Доведено, що українська книга в таборах інтернованих вояків УГА була одним з найважливіших інструментів плекання їхніх національно-патріотичних почувань. Характерним явищем стало створення та утримання власних книгозбірень різними таборовими гуртками, а також відправлення «мандрівних» бібліотечок до робітничих команд УГА поза таборами. Завдяки таборовим бібліотекам інтерновані вояки-українці мали всі можливості для організації своєї самоосвіти, причому інтенсивність книжкового руху свідчила про їх високу зацікавленість у здобутті додаткових знань.

Ключові слова: інтерновані вояки, табір, бібліотека, читальня, книга, Українська Галицька Армія, Чехословаччина.

Військова поразка УГА у збройному двобої з польськими військами (травень 1919 р.) призвела до її відступу, під час якого деякі частини УГА були змушені перетнути державний кордон між УНР і ЧСР. Після цього, у відповідності до міжнародних норм, їхній особовий склад був роззброєний та інтернований у таборі Німецьке Яблонне. На початку вересня 1920 р. інший табір у ЧСР — Ліберець — прийняв групу колишніх вояків австро-угорської армії, які переїхали до Чехословаччини з італійського полону, крім того, до цього табору приміщувалися й ті вояки УГА, які зуміли втекти з табору полонених Тухоль (Польща). У 1921 р. всі ці категорії галичан були скупчені у двох окремих секціях одного табору в Йозефові. У кожному зі згаданих таборів командуванням інтернованих українських військ вживалися енергійні заходи для скріплення військової організації, зміцнення дисципліни в лавах вояцтва та плекання морально-патріотичних чеснот таборян. **Актуальність теми дослідження** визначається тим, що книжковий рух у таборах інтернованих вояків-українців у ЧСР протягом 1919—1922 рр. ще не був предметом спеціального дослідження ані в українській, ані в зарубіжній історіографії¹. Між тим, без наукової розробки даної

¹ Studie «Knihovny v táborech pro internované vojáky UHA v ČSR, 1919—1922» vznikla na základě institucionální podpory dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace

проблеми наші уявлення про обставини життєдіяльності таборян, їхні адаптаційні стратегії в умовах перебування на чужині, особливості взаємодії інтернованих з місцевим населенням та ставлення до них влади ЧСР, матимуть неповний характер.

Аналіз досліджень і публікацій. Перші інформації про книжковий рух у таборах інтернованих вояків УГА у ЧСР були наведені в загальновідомій праці С. Наріжного «Українська еміграція...», де присутній окремий розділ з оглядом культурно-просвітницької праці таборян, в якому автор поодиноким згадує про існування таборових бібліотек та книгозбірень, що були створені при робітничих відділах УГА, але без конкретизації специфіки їхньої діяльності. Увагу дослідника привертає й наведення С. Наріжним кутового штампу «Бібліотеки Орхестри Української бригади» в Німецькому Яблонному та печатки «Бібліотеки У[країнського] В[ійськового] Т[абору] Йозефів» [23, с. 53—70, XXXII, XXXIX].

Так само побіжно ця тема була висвітлена в монографічних працях сучасних українських дослідників із проблематики інтернування вояків УГА в Чехословаччині на зламі XX—XXI ст. [24, с. 175—250; 25, с. 75—128]. Подальша пошукова робота в українських архівах дозволила накопичити додатковий фактаж про деякі аспекти функціонування таборових бібліотек та книгозбірень робітничих відділів [27, с. 182—203; 26, с. 49—59; 30, с. 58—62; 28, с. 203—232], створивши сприятливі можливості для продовження наукової розробки різних аспектів життєдіяльності українського вояцтва в таборах інтернованих у ЧСР.

Дана стаття була підготовлена завдяки віднайденню маловідомих документів з фондів ЦДАВО України в Києві та Слов'янської бібліотеки у Празі. Крім того, авторами статті були використані й окремі документи з ЦДАГОУ (ф. 269). Важливим джерелом для вивчення цієї дослідницької проблеми є тогочасна українська преса і, зокрема, часопис «Український Скиталець», який протягом листопада 1920 — жовтня 1922 рр. видавався спочатку в таборах Ліберець та Йозефов, а з 1 листопада 1922 р. — у Відні. Значну джерельну цінність має огляд Я. Яреми (одного із чільних організаторів таборової культурно-освітньої роботи) [29], а також ще один аналогічний звіт [22], які, щоправда, стосувалися лише Німецького Яблонного.

Мета дослідження полягає у проведенні комплексного дослідження динаміки книжкового руху в таборах інтернованих вояків УГА в Чехословаччині протягом 1919—1922 рр., а також визначенні впливу таборових книгозбірень на плекання національно-державницького світогляду таборян.

Виклад основного матеріалу. Перебування інтернованих вояків УГА в таборах стало непростим етапом в їхніх житті та діяльності, що було

poskytované Ministerstvem kultury České republiky (стаття була підготовлена на основі інституційної підтримки довгострокового концептуального розвитку науково-дослідної організації, наданої Міністерством культури Чеської Республіки). — *Авт.*

обумовлено спартанськими умовами їх побуту в бараках та моральною пригніченістю через відірваність таборян від Батьківщини. У цих умовах надзвичайно важливим завданням стало налагодження культурно-освітньої роботи в середовищі інтернованого вояцтва, що покладалося на спеціально створені для цієї мети культурно-просвітні кружки (гуртки). Зусиллями їхніх членів у Німецькому Яблонному, Ліберці та Йозефові була започаткована діяльність аматорських театрів, хорів, оркестрів; таборяни отримали можливість відвідувати різні освітні курси; а крім того, в кожному таборі були відкриті бібліотеки та читальні, завдяки яким інтерновані вояки могли збагачувати свої знання й дізнаватися про новини суспільно-політичного життя України та країн світу. Дуже важливим був культурно-освітній супровід вояцтва поза таборами, в часі їхнього перебування в різних місцевостях ЧСР у складі робітничих команд. У більшості з них були засновані культурно-просвітницькі гуртки, заходами яких на місцях започатковувалися драматичні гуртки, хори, читальні, бібліотеки; організовані загальноосвітні курси, відкриті школи грамоти для неписьменних і малописьменних. Жвава освітня робота, яка провадилася в таборах та робітничих командах, мала на меті підготувати інтерноване вояцтво УГА до поступового переходу на цивільний стан.

Табори Німецьке Яблонне і Ліберець. Відразу після розміщення інтернованих вояків УГА в таборі Німецьке Яблонне командуванням Української бригади було вжито невідкладних заходів для започаткування їх різнобічного навчання, а також організації дозвілля таборян. Для практичної реалізації цього 24 червня 1919 р. був створений «Просвітний Кружок» (ПК, в документах інколи вживається назва «Культурно-Просвітний Кружок». — *Авт.*), першим головою якого став поручник (пізніше — сотник) Карло Коберський. До складу ПК увійшов і поручник Дякунчак, який був призначений таборовим бібліотекарем [1, арк. 4]. Гурток виступив з ініціативою проведення одноразової збірки коштів в обсязі 10 крон чехословацьких (*koruny Československé*, далі — Kčs) з усіх старшин Української бригади [29, с. 3] і завдяки цьому зміг енергійно взятися до справи. Як зазначав К. Коберський у своєму звіті з історії табору «Українська Бригада в Чехії», вже в липні 1919 р. в Німецькому Яблонному стало можливим заснувати бібліотеку, книжковий фонд якої складався здебільшого з «чужомовних книг» [2, арк. 3]. ПК одночасно подбав і про створення читальні, до якої передавалися всі часописи, що передплачувалися бібліотекою або безкоштовно надсилалися до табору, причому географія видання цих газет була дуже широкою — від Львова і Відня до газет з Північної Америки [1, арк. 21].

Першим надходженням до табової бібліотеки стали декілька десятків російськомовних книжок, що залишилися в бараках після від'їзду з нього полонених росіян (часів Першої світової війни). Проте нагальною потребою було поповнення фондів бібліотеки саме українськомовними

книжками, що становило досить непросте завдання в тогочасних умовах. Її складність полягала в тому, що в межах Чехословаччини знайти українські книжки було неможливо (через їхню повну відсутність), внаслідок чого посланці інтернованих мали привозити їх із Відня, де вони зберігалися на складах ще з довоєнних часів.

Саме з цією метою управа ПК відрядила до австрійської столиці поручника С. Сверида (серпень 1919 р.), який спромігся привезти до табору 40 абеток, стільки ж книжок «Наш рідний край» і 100 співаників, але цієї кількості виявилось замало. На жаль, вже наступна подорож за книжками четаря О. Залеського закінчилася цілковитою невдачею внаслідок конфіскації у нього на кордоні всіх грошей (865 Kčs), що призначалися для придбання книжок [1, арк. 12—13]. Але попри таку прикру розв'язку цієї історії ПК надалі знаходив можливості для поповнення фондів таборової бібліотеки, хоч і в невеликій кількості — протягом другої половини 1919 р. це відбувалося шляхом надіслання українських книжок поштою, а також в якості дарунків від українських громад з Відня та Берліна.

Аналізуючи книжковий рух у таборі Німецьке Яблонне, слід також відзначити й те, що окремі таборові гуртки та організації засновували свої власні невеличкі книгозбірні, якими могли скористатися їхні члени в разі необхідності. У цьому зв'язку належить згадати про два мистецькі осередки — співацький гурток «Боян» та «Театральну дружину ім. І. Франка». Перший спромігся заснувати власну нотну бібліотеку, а у грудні 1919 р. для її поповнення організував видання типографським способом збірника хорових пісень для квартетів «Наша Слава» кількістю 300 примірників [1, арк. 16]. У свою чергу таборові артисти-аматори також утворили власну невелику театральну бібліотечку, в якій відкладалася фахова література (уривки з фортепіанних творів, ноти та ін.) та зосереджувалися докладно розписані ролі з кожної вистави [5, арк. 74—75]. Мав свою бібліотеку й оркестр Української бригади в Німецькому Яблонному [23, с. XXXII].

У лютому 1920 р. заходами Просвітнього Круга стало можливим перевезти до Німецького Яблонного українську бібліотеку (загалом 415 книжок) з табору галицьких виселенців у Сватоборжичах (Моравія), що «обіймала комплект “Літературно-Наукового Вісника” (1898—1914), “Руську писемність” і багато різних творів новочасної української літератури» [1, арк. 4, 13]. Одночасно ПК (в особі його голови К. Коберського) взяв на себе зобов'язання повернути ці книжки після ліквідації табору Українському педагогічному товариству у Львові.

Навесні 1920 р. фонди бібліотеки додатково збільшилися — якщо на кінець січня ц. р. фонди бібліотеки нараховували близько 600 книжок, то в кінці квітня вони вже становили 1411 назв у 1569 томах, з яких близько половини були українською мовою. У цей час таборова бібліотека отримала з Відня в дарунок і частково придбала п'ять комплектів творів В. Винничен-

ка, її науковий фонд вже диспонував великою колекцією книжок німецькою, чеською, російською і українською мовами, крім того, в ній можна було також випозичити значну кількість публіцистики та белетристики (в оригінальних виданнях і перекладах). Загальні видатки бібліотеки (на придбання книжок, їхні перевезення та опрацювання за 10 місяців її діяльності — з червня 1919 до травня 1920 рр. — становили 6803 Kčs. Крім того, у травні 1920 р. на купівлю різних книжок було витрачено ще 1585 Kčs. У свою чергу видатки на утримання читальні за десять місяців її існування склали 1387 Kčs і були покриті з каси ПК [1, арк. 13, 21].

Маючи на меті зібрати кошти для придбання нових видань, рішенням управи ПК було збільшено плату (до 20 Kčs — зі старшин і до 10 — зі стрільців) за користування книжками з фондів бібліотеки. Це дало можливість бібліотеці заробляти додаткові кошти на своє існування (протягом вересня 1919 і до 23 квітня 1920 рр. грошові надходження за випозичання книжок у бібліотеці склали суму в 337 Kčs) [1, арк. 3, 21]. Співставлення цієї цифри із загальною кількістю відвідувачів таборової бібліотеки — в лютому-березні 1920 р. її послугами 663 рази скористалися старшини і 1340 разів — стрільці (тобто щодня її відвідувало пересічно 35 осіб) [1, арк. 21] — дозволяє дійти висновку про те, що переважна більшість читачів воліла читати книги в читальні, бо всі вільні кошти витрачалися ними для поліпшення харчування та задоволення першочергових життєвих потреб. У липні 1920 р. доступ інтернованих до друкованого слова був додатково розширений завдяки заснуванню заходами YMCA в окремому бараку табору т. зв. «Стрілецького захисту», з облаштуванням у ньому великої читальної зали із власним книжковим фондом, з якого було можливим й випозичання книжок за умови внесення «кавції» (оплати) за цю послугу в розмірі 10—20 Kčs [21, с. 20].

Протягом 1921 р. ПК продовжував приділяти чільну увагу поповненню книжкових фондів Бібліотеки — тільки в червні ц. р. на такі потреби ним було витрачено 1136 Kčs, і ще 200 Kčs — на «оправу книжок» [21, с. 20]. Так само ПК продовжував опікуватися й комплектуванням «летючих» бібліотечок (20—30 книжок) для 20-ти робітничих команд, для цієї потреби в таборовій бібліотеці був створений книжковий фонд у кількості 900 томів, які розсилалися цій категорії таборян поштою. Загалом же станом на 1 вересня 1921 р. у фондах бібліотеки нараховувалося 2200 книг (у т. ч. 1158 українською мовою, 578 німецькою, 134 чеською та ін.). На закупівлю книжок ПК протягом року (червень 1920 — червень 1921 рр.) спрямував 14224 Kčs, ще 1605 Kčs було витрачено на опрацювання книжок. Таборова «переплетня» ПК мала лише одного працівника (десятника Цимбалу), заходами якого було опрацьовано 244 книги з фондів бібліотеки (для цього було витрачено 1100 Kčs) та ще 118 томів — за приватними замовленнями [22, с. 2—3].

У ще одному таборі інтернованих вояків-українців Ліберець, що постав у ЧСР у вересні 1920 р., теж був заснований «Культурно-Просвітній

Кружок» (КПК), який провадив свою діяльність на підставі власного статусу. Одним із пріоритетних його завдань стало налагодження роботи таборової читальні й бібліотеки. Тотальна відсутність коштів суттєво ускладнювала цю справу, і в цій ситуації ліберецькому Кружку була надана грошова допомога в обсязі 1000 Kčs від ПК Німецького Яблонного, а в кінці жовтня ц. р. до табору на потреби КПК урядом ЗО УНР було передано ще 5000 Kčs. Надання цих сум уможливило облаштувати приміщення для бібліотеки та читальні, часописи з якої регулярно прочитувалися перед інтернованими з подальшим поясненням та обговоренням їхнього змісту. КПК й у подальшому підтримував бібліотеку, а видавництво «Українське слово» передало редакції таборового часопису цілу низку книжок історичного змісту, серед яких були нариси і статті С. Томашівського, твори П. Куліша та ін. [5, арк. 47].

Слід відзначити, що, попри цю матеріальну підтримку, побутові умови та грошове забезпечення інтернованих у цьому таборі були набагато гіршими, аніж у Німецькому Яблонному, що опосередковано позначалося й на роботі бібліотеки. Новозаснованим секціям КПК, таким як фотографічний гурток, бракувало ресурсів, відтак плани його членів — створити фахову бібліотеку і читальню і навіть подбати про «видання українських фотографічних підручників та часописів» [5, арк. 1—2] — з самого початку були нереалістичними. Але найголовнішим у цій ситуації було те, що таборова бібліотека попри всі складнощі не припиняла своєї діяльності, завдяки чому таборяни мали можливість користатись українською книгою.

Табір Йозефов. Переведення інтернованих вояків-українців із двох вищезгаданих таборів до Йозефова дозволило інтенсифікувати книжковий рух, що стало можливим завдяки об'єднанню бібліотечних ресурсів. Станом на травень 1921 р. таборова бібліотека нараховувала у своїх фондах 3425 томів (але вже у грудні 1922 р. — 6590 книжок) українською, німецькою, чеською, російською, англійською, французькою, польською та італійською мовами [6, арк. 7—32]. Поповнення її фондів відбувалося як шляхом придбання нових книжок (477 томів у другому півріччі 1922 р.), так і безкоштовним надходженням до бібліотеки книжок від робітничих команд у Чеських Будейовицях та Кошицях (131 книга). Послугами бібліотеки користалася значна кількість інтернованих військовиків УГА, які 8430 разів випозичали різні книжки. Дбаючи про належне збереження книжок бібліотеки, тамтешній КПК зорганізував палітурну майстерню, силами трьох співробітників якої тільки протягом другого півріччя 1922 р. було наново опрацьовано 843 томи [5, арк. 17].

Важливим було й те, що інформація про діяльність бібліотеки час від часу вміщувалася на сторінках часопису «Український Скиталець» [15, с. 19], інколи у ньому повідомлялося й про деякі ініціативи КПК, які були покликані задовольнити нагальні потреби українських (цивільних) емі-

Бібліотека Культурно-Просвітнього Кружка (гуртка) в таборі Йозефов, 1921 р.
Джерело: Центральний державний аудіовізуальний та електронний архів,
од. обл. А-98, П-235

грантів, які мешкали в різних регіонах ЧСР. Так, зокрема, КПК відгукнувся на заклик українського часопису «Село», що розповсюджувався на Прикарпатті, та надіслав «книжки на побудову (створення. — *Авт.*) летючих бібліотек для прикарпатських Українців» (250 примірників). Приблизно така ж сама кількість книг була відіслана управою КПК товариству «Прогрес» в Моравській Оставі, яке також звернулося з аналогічним проханням [16, с. 41].

Так само, як і в Німецькому Яблонному, — в Йозефові деякі гуртки спрямовували частину зібраних ними коштів на облаштування власних книгозбірень. Зокрема, свою невеличку бібліотечку мав «Кружок правників» (діяв як секція Української Академічної Громади у Празі), члени якого (51 особа) навчалися в університетах ЧСР, але не поривали своїх зв'язків із табором [6, арк. 12]. Перебуваючи в Йозефові, його члени брали активну участь у культурно-просвітній роботі в таборі, одночасно готуючись до складання кандидатських (вступних до місцевих університетів. — *Авт.*) іспитів [7, арк. 157], що власне й обумовлювало потребу функціонування згадуваної книгозбірні. Аналогічно вчинили й члени гуртка «Взаємна учительська поміч» («Взаємопоміч вчителів»), які у відповідності до статутних положень своєї організації спеціально опікувалися веденням і поповненням фондів бібліотеки, для чого влаштовували збір книжок і коштів на означену ціль [5, арк. 23].

Відкриття першої «вистави (виставки) культурно-освітніх надбань таборів УГА в ЧСР», 15 вересня 1923 р., табір Йозефов, ЧСР (Josefov, ČSR). Джерело: Slovanská knihevna, Praha (Слов'янська бібліотека — Національна бібліотека Чеської республіки, Прага), Sbírka «Společenský a kulturní život ukrajinské emigrace» (збірка «Суспільне і культурне життя української еміграції»), T-UF-3-40

Експозиція «Видавництва» на першій виставці «культурно-освітніх надбань таборів УГА в ЧСР», серед експонатів поліграфічної продукції в нижньому ряду — книжкове видання «Стрілецький Календар» за 1922 р. (у правому нижньому куті фотографії), 15 вересня 1923 р., табір Йозефов, ЧСР (Josefov, ČSR). Джерело: Slovanská knihevna, Praha (Слов'янська бібліотека — Національна бібліотека Чеської республіки, Прага), Sbírka «Společenský a kulturní život ukrajinské emigrace» (збірка «Суспільне і культурне життя української еміграції»), T-UF-3-30

Книжкові фонди таборової бібліотеки на першій виставці «культурно-освітніх надбань таборів УГА в ЧСР», які були зібрані протягом 1919 — першої половини 1923 рр., 15 вересня 1923 р., табір Йозефов, ЧСР (Josefov, ČSR). Джерело: Slovanská knihovna, Praha (Слов'янська бібліотека — Національна бібліотека Чеської республіки, Прага), Sbírka «Společenský a kulturní život ukrajinské emigrace» (збірка «Суспільне і культурне життя української еміграції»), T-UF-3-38

До Йозефова з Німецького Яблонного була перевезена й бібліотека (3500 назв різних книжок із теорії музики) оркестру Української бригади [1, с. 65—66]. Маючи всі можливості для використання книг із цієї збірки, провід співацької секції КПК тим не менш подбав про внесення до статуту стрілецького хору положення про створення та утримання власної бібліотеки [5, арк. 44]. Так само вчинив й заснований у вересні 1921 р. «Кружок підстаршин Українського Військового Табору в Йозефові» («Підстаршинський Кружок Української Галицької Армії»), рішенням управи якого було розпочато збір книг до власної бібліотечки згадуваного гуртка [4, арк. 17], що мало би дозволити створити додаткові можливості для підвищення освітнього рівня його членів. Станом на листопад 1922 р. бібліотека гуртка вже становила «до 155 чисел белетристичного змісту, головню історичного» [14, с. 44]. Взимку 1922—1923 рр. через відсутність власного приміщення Кружок підстаршин дещо обмежив свою діяльність, але не припинив процес збирання книжок, у лютому 1923 р. його управа опікувалася бібліотекою з 168 книжок [4, арк. 19—20].

Проведення в Йозефовському таборі «вистави (виставки. — Авт.) культурно-просвітніх надбань таборів Української Галицької Армії в Чехії» [23, с. 66—67] (вересень 1923 р.) дозволило таборовій бібліотеці ще

Стенд української газетної та журнальної періодики з виставки українського друку та книжкової графіки в Рудольфінуму (зал засідань парламенту ЧСР) у Празі, тиражованих протягом 1919—1923 рр., квітень 1924 р. Джере-ло: Slovanská knihovna, Praha (Слов'янська бібліотека — Національна бібліотека Чеської республіки, Прага), Sbírka «Fotoarchiv ukrajinské emigrace» (збірка «Фотоархів української еміграції»), T-UF-6-28

раз голосно заявити про себе та продемонструвати численним її відвідувачам — представникам чеських благодійних організацій, офіцерам військового гарнізону в Йозефові та городянам — свої досягнення. Всі запрошені до її відвідування отримали можливість оглянути дві викладові зали в бараку, де містився КПК. Тут були розгорнуті перші відділи виставки і, зокрема, — таборова бібліотека [13], у фондах якої зберігалися «українські белетристичні і наукові книжки, журнали, календарі, театральні твори, [...] чужі книжки як німецькі, осібні німецькі наукові, чеські, російські, польські, італійські, французькі, англійські», що були предметом особливої гордості таборян. Загалом у бібліотеці було зібрано понад 6000 книжок, більшість з яких являли собою бібліографічну рідкість [9, арк. 24].

Стенд з журнальною та книжковою продукцією видавництва «Чорномор» (Каліш, Польща), на якому представлена ціла низка таборової періодики інтернованих вояків Армії УНР, з виставки українського друку та книжкової графіки в Рудольфінуму (зал засідань парламенту ЧСР) у Празі, квітень 1924 р. Джерело: Slovanská knihovna, Praha (Слов'янська бібліотека — Національна бібліотека Чеської республіки, Прага), Sbírka «Fotoarchív ukrajinské emigrace» (збірка «Фотоархів української еміграції»), T-UF-6-29

Поруч із книжковим розташовувався відділ «Промисл», в якому серед інших були представлені «різні роди оправи книжок, які виставила переплетня К.П.К., а все те зроблено на зовсім примітивному, в таборі зробленому приладдю» [9, арк. 26]. Серед експонатів поліграфічної продукції експозиції «Видавництва» цієї виставки також презентувалися деякі книжкові видання, і серед них — «Стрілецький Календар» за 1922 р. [12].

У цьому зв'язку є доцільним згадати про ще одну виставку — української книжкової графіки, яка була організована празькою Мистецькою спілкою (*Krasoumná jednota*) спільно з Українським громадським видавничим фондом (*Ukrajinský hromadský vydavateľský fond*) у квітні 1924 р. в будівлі Рудольфінума (зал засідань парламенту) у Празі [31]. Вона була присвячена ювілею книжкового друку в Україні (1574—1924), і до її проведення долучилися професор Дмитро Антонович, письменник Павло Богацький, художники Сергій Мако й Іван Мозалевський, видавець Юрій Тищенко (Сірий), архітектор Володимир Січинський та інші. Її організатори прагнули продемонструвати чехословацьким політикам, з одного боку, в яких умовах доводиться працювати українським митцям, а з іншого — те, що, попри всі перешкоди, видання української книги ніколи не припинялося. Серед різної поліграфічної продукції українських емігрантів на цій виставці були експоновані й окремі таборові книжкові видання [10; 11].

Робітничі сотні. З огляду на те, що все більша кількість інтернованих залучалася до проведення різного роду робіт поза табором (у складі робітничих команд), перед КПК постало завдання зберегти організаційний та духовний зв'язок з вояцтвом. Одним з дієвих засобів для цього стало відправлення до них мандрівних бібліотечок (т. зв. «летючок») [23, с. 66—67], які залишалися в їх тимчасовому користуванні протягом визначеного часу, а потім передавалися до іншої команди. Для формування мандрівних бібліотечок з фондів таборової бібліотеки було передано 1141 примірник книжок різних найменувань, і після остаточного комплектування їх стали надсилати до різних робітничих команд за вказівками освітнього референта КПК. На пропозиції останнього КПК також «закуповував для них всякі підручники для різних курсів, позичав хорові і музичні ноти, театральні строї і т. п.». Тільки протягом другого півріччя 1922 р. «книжковий оборот летючої бібліотеки для робітничих відділів виносив [...] 1483 книжки», крім цього заходами КПК було створено окрему бібліотеку (104 книги) для хворих на туберкульоз вояків УГА в санаторії Штернберг [3, арк. 5—6; 16, с. 38].

У свою чергу члени просвітніх кружків робітничих відділів докладали значні зусилля для проведення культурно-освітньої роботи (у т. ч.: різних викладів, шкіл грамоти, концертів, театральних вистав, «товариських сходин» та ін.). Майже завжди передбачалося й облаштування читалень у приміщеннях спільного користування та придбання хоча би невеликої кількості книжок. У цьому відношенні видається доцільним згадати про робітничу команду УГА в Пардубицях (152 стрільці та 6 старшин), члени якої обладнали читальню та зібрали 80 книжок, розпорядником яких була управа просвітнього гуртка (як філії КПК) на чолі зі старшим десятником В. Фурманським [23, с. 67—68]. Остання завжди дбала про поповнення її фондів новими виданнями та часописами, вважаючи це своїм неодмінним обов'язком.

Одним з найактивніших у проведенні культурно-освітньої роботи був робітничий відділ УГА у Брно, при якому 3 грудня 1922 р. заснувалося товариство «Просвіта». Його метою (відповідно до § 3 статуту товариства) була «праця над поширенням духового та товариського життя серед членів куреня і зберігання та поширювання здобутків нашої культури між своїми та ознайомлення з ними чужинців». Задля досягнення цього члени товариства планували здійснити цілу низку заходів, і серед них — чільними завданнями залишалися заснування та подальше утримання бібліотеки й читальні [5, арк. 19].

Інші два робітничі відділи УГА перебували в чеському місті Градець-Кралоуе, утворивши у грудні 1921 р. спільний культурно-просвітній гурток (голова — вістун Василь Бринський). Як ішлося у звіті з його діяльності, крім освітніх курсів для стрільців ним щотижнево проводилися відчити на різні теми та колективне читання часописів, і серед них «Українського Прапору», «Вперед», «Українського Скитальця», «Українського Голосу», «Українського Слова», «Соборної України», «Діла», «Свободи», «Громадського Вісника» та ін. Комплекти цих видань зберігалися у створених цими відділами бібліотеці, до якої було закуплено 109 книг різного змісту. Як зазначалось у згадуваному звіті, — «книжки читає стрілецьтво з дуже великим поступом як рівнож щомісяця випозичаються книжки в Йозефовській бібліотеці» [9, арк. 1].

Досить активно розгорталася культурно-освітня робота і в робітничих відділах УГА в Рудольфові та Леопольдові, члени яких провели кілька збірок коштів для передплати часописів та купівлі книжок. Стрільці УГА, які перебували у складі робітничої сотні в Ружомберку, заснували свій культурно-просвітній кружок, члени якого, за оцінкою табірної часопису, «не поминули ще ані одного зазиву до складок на національні цілі»; організували свою бібліотеку, готуючи «себе до великої хвилі, коли знов треба буде стати певно й непохитно в обороні своєї Вітчизни» [17, с. 12; 18, с. 11]. У Терезіні перебував «один із найбільших і найкращих укр[аїнських] робітничих відділів» — «Український сторожовий курень», члени якого забезпечували охорону військових складів армії ЧСР. У свій вільний час вояки цього куреня облаштували читальню, яка стала «джерелом національної свідомости та освітнього розвою стрілецьтва [...], при якій основано аматорський кружок, хор, ведеться різні курси, та улаштовується концерти, вистави й відчити на різні теми» [20, с. 14].

Зусиллями членів робітничого куреня Української бригади, які працювали в кількох районах Праги, також були засновані бібліотека і читальня, і це попри роздільне перебування в місті його чотирьох сотень [23, с. 68]. При українській робітничій сотні № 5 у Кошицях діяла читальня, фонди якої становили 1150 книжок і кілька комплектів українських часописів [19, с. 13] (заявлена тут кількість книжок була, можливо, завищеною. — Авт.).

Члени відділу УГА № 49, які перебували у словацькому місті Жиліна, провели кілька збірок коштів, завдяки чому стало можливим придбати книги для власної бібліотеки [8, арк. 1—2]. Бібліотеки та книгозбірні були створені при українських робітничих командах у цілій низці чеських і словацьких міст (у т.ч. у Пльзені, Мості, Турнові, Хебі, Терезіні, Липнику (нині — Липник-над-Бечвою) та ін.) [23, с. 68—69].

Наукова новизна роботи полягає в розширенні знань про бібліотеки та книгозбірні, які діяли в таборах інтернованих вояків УГА в ЧСР, а також в актуалізації та введенні до наукового обігу інформації, виявленої під час опрацювання документів в архівних зібраннях України та Чехії.

Висновки. Українська книга в таборах інтернованих вояків УГА була одним з найважливіших інструментів плекання їхніх національно-патріотичних почуттів, отож було цілком закономірним, що бібліотеки та читальні були засновані у всіх трьох основних місцях скупчення українського вояцтва у ЧСР — Німецькому Яблонному, Ліберці та Йозефові. Разом з тим бібліотеки весь час залишалися осердям культурно-просвітницької роботи в таборах, виконуючи освітню функцію для всіх тих таборян, хто намагався з користю для себе використати час перебування в Чехословаччині.

Заснування таборових бібліотек здійснювалося на виконання відповідних рішень культурно-просвітніх кружків і завдяки грошовим внескам останніх. Натомість поповнення книжкових фондів бібліотек відбувалося в комбінований спосіб — власне кошти для цього (або обмежені кількості книжок) надавалися різними таборовими організаціями, які провадили підприємницьку діяльність (крамниці, буфети) або отримували винагороду за виступи своїх членів (театри, хори, оркестри). Ще одним джерелом надходження коштів для придбання книжок були благодійні внески.

Прикметним явищем стало створення та утримання власних книгозбірень різними таборовими гуртками, які спрямовували на ці потреби частину своїх грошових надходжень, отриманих від членських внесків. Привертає увагу й практика книжкового супроводу тих груп таборян, які на тривалий час залишали табори для проведення різного роду робіт у складі робітничих команд. До їхніх рук книга потрапляла завдяки «мандрівним бібліотечкам», які комплектувалися та надсилалися заходами культурно-просвітнього кружка в Йозефові.

Завдяки таборовим бібліотекам інтерновані вояки УГА мали всі можливості для організації своєї самоосвіти, а також отримували інформацію про події в Україні та світі завдяки передплатеній українській періодиці, яка осідала в читальнях. Аби полегшити окремим групам інтернованих доступ до книг, деякі гуртки засновували та утримували власні бібліотеки, які призначалися виключно для потреб їхніх членів. Інтенсивність руху книжок, які випозичалися інтернованими, свідчила про готовність таборян здобувати додаткові знання, причому не лише в царині українознавства.

Для таборян освіта та самоосвіта набули значення консолідуючого чинника та своєрідного «інструменту», який дозволяв долати всі невігоди таборового існування. Разом з тим, опановуючи знання в різних його галузях, інтерновані отримували всі можливості для адаптації до нових умов життя у ЧСР. Здобуття вищої освіти колишніми інтернованими (після залишення ними табору) дозволяло їм успішно інтегруватися до тогочасного чехословацького соціуму та забезпечити собі гідні умови життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Документи

1. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (ЦДАВО України). Ф. 3520. Оп. 2. Спр. 468.
2. ЦДАВО України. Ф. 3520. Оп. 2. Спр. 1.
3. ЦДАВО України. Ф. 3520. Оп. 2. Спр. 145.
4. ЦДАВО України. Ф. 3521. Оп. 2. Спр. 104.
5. ЦДАВО України. Ф. 3521. Оп. 2. Спр. 145.
6. ЦДАВО України. Ф. 3533. Оп. 1. Спр. 13.
7. ЦДАВО України. Ф. 3533. Оп. 1. Спр. 157.
8. ЦДАВО України. Ф. 4465. Оп. 2. Спр. 1025.
9. Центральний державний архів громадських об'єднань та україніки (ЦДАГОУ). Ф. 269. Оп. 1. Спр. 120.
10. *Slovanská knihovna, Praha* (Слов'янська бібліотека — Національна бібліотека Чеської республіки, Прага), *Sbírka «Fotoarchiv ukrajinské emigrace»* (збірка «Фотоархів української еміграції»). T-UF-6-28.
11. *Slovanská knihovna...* T-UF-6-29.
12. *Slovanská knihovna...* T-UF-3-30.
13. *Slovanská knihovna...* T-UF-3-38.

Матеріали таборової преси

14. В-К. Підстаршинський гурток українського військового табору в Йозефові // Український Скиталець. Відень, 1922. Ч. 20. С. 42—45.
15. Звіт праці Виділу секцій, курсів і установ Культурно-Просвітнього Кружка укр[аїнського] військ[ового] табору в Йозефові за час від 24. червня до 30. падолиста 1921 // Український Скиталець. Йозефов, 1922. Ч. 12. С. 19—23.
16. Звіт праці Виділу Культурно-Просвітнього Кружка та його секцій, курсів і установ від 1. червня 1922 до 31. грудня 1922 // Український Скиталець. Йозефов, 1923. 1 лютого. Ч. 3 (25). С. 36—41.
17. З життя поза табором // Український Скиталець. Йозефов, 1922. Ч. 13. С. 12.
18. З життя поза табором // Український Скиталець. Йозефов, 1922. Ч. 14. С. 11.
19. З життя поза табором // Український Скиталець. Йозефов, 1922. Ч. 15. С. 13.
20. З життя поза табором // Український Скиталець. Йозефов, 1922. Ч. 17. С. 14.
21. Рахунок прибутків і видатків Просвітнього Кружка // Український Стрілець. Німецьке Яблонне, 1921. 15 серпня. Ч. 15. С. 20.
22. Україна в таборі. Огляд культурно-просвітнього життя Укр[аїнської] Бригади в Нім[ецькім] Яблоннім за час від 1. Червня 1920 до 1. Жовтня 1921 // Український Стрілець. Німецьке Яблонне, 1921. Серпень-Вересень. Ч. 16, 17, 18. С.1—24.

23. Наріжний С. Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома Світовими війнами. Прага, 1942. Ч. I.
24. Павленко М.І. Українські військовополонені й інтерновані у таборах Польщі, Чехословаччини та Румунії: ставлення влади і умов перебування (1919—1924 рр.). Київ : Ін-т історії України НАН України, 1999. 352 с.
25. Срібняк І.В. Українці на чужині. Полонені та інтерновані вояки-українців у країнах Центральної та Південно-Східної Європи: становище, організація, культурно-просвітницька діяльність (1919—1924 рр.). Київ : Київ. держ. лінгвістичний ун-т, 2000. 323 с.
26. Срібняк І. Позатаборовий простір інтернованих військ УГА в ЧСР: повсякдення робітничих відділів (1922—1923 рр.) // Київські історичні студії. 2016. № 2. С. 49—59. <https://doi.org/10.28925/2524-0757.2016.2.6>
27. Срібняк І., Купцов А. Культурно-просвітницька робота у середовищі інтернованих військ Української Галицької Армії в Чехословаччині (1921—1924 рр.) // Вісник Київського державного лінгвістичного університету. Серія «Історія, економіка, філософія». 1999. Вип. 3. С. 182—203.
28. Срібняк І., Хлебін А. Повсякдення інтернованих вояків-українців у таборі Ліберець, ЧСР: спроба візуалізації (за матеріалами ЦДАВО України і Слов'янської бібліотеки у Празі) // Європейські історичні студії. 2019. № 13. С. 203—232. <http://doi.org/10.17721/2524-048X.2019.13.203-232>
29. Ярема Я. Україна в таборі: огляд культурно-просвітної діяльності від червня 1919 р. до червня 1920 р. в таборі Української Бригади. Німецьке Яблонне, 1920. 44 с.
30. Krotofil M., Sribnyak I. Activity of schools and educational courses for soldiers of the Ukrainian Galician Army interned in Czechoslovakia as a form of their socialization (1919—1920) // Схід. 2018. № 6 (158). С. 58—62. [https://doi.org/10.21847/1728-9343.2018.6\(158\).154914](https://doi.org/10.21847/1728-9343.2018.6(158).154914)
31. Výstava ukrajinské knižní grafiky. Katalog. Praha, 1924. 15 s.

Отримано 6 грудня 2025 р.

REFERENCES

Documents

1. Fond 3520. Inventory 2. Unit 468. Central State Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine.
2. Fond 3520. Inventory 2. Unit 1. Central State Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine.
3. Fond 3520. Inventory 2. Unit 145. Central State Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine.
4. Fond 3521. Inventory 2. Unit 104. Central State Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine.
5. Fond 3521. Inventory 2. Unit 145. Central State Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine.
6. Fond 3533. Inventory 1. Unit 13. Central State Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine.
7. Fond 3533. Inventory 1. Unit 157. Central State Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine.

8. Fond 4465. Inventory 2. Unit 1025. Central State Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine.
9. Fond 269. Inventory 1. Unit 120. Central State Archives of Public Organizations and Ukrainica.
10. T-UF-6-28. Slovanská knihovna, Praha (Slavic Library — National Library of the Czech Republic, Prague), Sběrka «Fotoarchiv ukrajinské emigrace» (collection «Photo archive of Ukrainian emigration»).
11. T-UF-6-29. Slovanská knihovna, Praha (Slavic Library — National Library of the Czech Republic, Prague), Sběrka «Fotoarchiv ukrajinské emigrace» (collection «Photo archive of Ukrainian emigration»).
12. T-UF-3-30. Slovanská knihovna, Praha (Slavic Library — National Library of the Czech Republic, Prague), Sběrka «Fotoarchiv ukrajinské emigrace» (collection «Photo archive of Ukrainian emigration»).
13. T-UF-3-38. Slovanská knihovna, Praha (Slavic Library — National Library of the Czech Republic, Prague), Sběrka «Fotoarchiv ukrajinské emigrace» collection «Photo archive of Ukrainian emigration»).

Materials from the camp press

14. V-K. Pidstarshynskiy hurtok ukraïnskoho viiskovoho taboru v Yozefovi [The Sub-Officer's Circle of the Ukrainian Military Camp in Josefov]. *Ukrainskyi Skytalets* [Ukrainian Wanderer]. Vienna, 1922. Part 20, pp. 42—45. [In Ukrainian].
15. Zvit pratsi Vydilu sektsii, kursiv i ustanov Kulturno-Prosvitnoho Kruzhka ukr[ainskoho] viisk[ovoho] tabora v Yozefovi za chas vid 24. chervnia do 30. padolysta 1921 [Report on the Work of the Department of Sections, Courses and Institutions of the Cultural and Educational Circle of the Ukrainian Military Camp in Josefov for the period from June 24 to October 30, 1921]. *Ukrainskyi Skytalets* [Ukrainian Wanderer]. Josefov, 1922. Part 12, pp. 19—23. [In Ukrainian].
16. Zvit pratsi Vydilu Kulturno-Prosvitnoho Kruzhka ta yoho sektsii, kursiv i ustanov vid 1. chervnia 1922 do 31. hrudnia 1922 [Report on the Work of the Cultural and Educational Circle Branch and its Sections, Courses and Institutions from June 1, 1922 to December 31, 1922]. *Ukrainskyi Skytalets* [Ukrainian Wanderer]. Josefov, 1923. February 1. Part 3 (25), pp. 36—41. [In Ukrainian].
17. Z zhyttia poza taborom [From Life outside the Camp]. *Ukrainskyi Skytalets* [Ukrainian Wanderer]. Josefov, 1922. Part 13, p. 12. [In Ukrainian].
18. Z zhyttia poza taborom [From Life outside the Camp]. *Ukrainskyi Skytalets* [Ukrainian Wanderer]. Josefov, 1922. Part 14, p. 11. [In Ukrainian].
19. Z zhyttia poza taborom [From Life outside the Camp]. *Ukrainskyi Skytalets* [Ukrainian Wanderer]. Josefov, 1922. Part 17, p. 13. [In Ukrainian].
20. Z zhyttia poza taborom [From Life outside the Camp]. *Ukrainskyi Skytalets* [Ukrainian Wanderer]. Josefov, 1922. Part 17, p. 14. [In Ukrainian].
21. Rakhunok prybutkiv i vydatkiv Prosvitnoho Kruzhka [Income and Expenditure Account of the Educational Circle]. *Ukrainskyi Skytalets* [Ukrainian Wanderer]. Nimetske Yablonne, 1921. August 15. Part 15, p. 20. [In Ukrainian].
22. Ukraina v tabori. Ohliad kulturno-prosvitnoho zhyttia Ukr[ainskoi] Bryhady v Nim[etskim] Yablonnim za chas vid 1. Chervnia 1920 do 1. Zhovtnia 1921 [Ukraine in the Camp. Review of the Cultural and Educational Life of the Ukrainian Brigade in Nimetske Yablonne from June 1, 1920 to October 1, 1921]. *Ukrainskyi Skytalets* [Ukrainian Wanderer]. Nime-tske Yablonne, 1921. August-September. Part 16, 17, 18, pp. 1—24. [In Ukrainian].

23. Narizhnyi S. *Ukrainska emigratsiia. Kulturna pratsia ukrainskoi emigratsii mizh dvoma Svitovymi viinamy* [Ukrainian Emigration. Cultural Work of Ukrainian Emigration between the Two World Wars]. Praha, 1942. Ch. I. 372 p. [In Ukrainian].
24. Pavlenko M.I. *Ukrainski viiskovopoloneni y internovani u taborakh Polshchi, Chekhoslovachchyny ta Rumunii: stavlennia vldy i umovy perebuvannia (1919—1924 rr.)* [Ukrainian Prisoners of War and Internees in Camps in Poland, Czechoslovakia and Romania: attitude of the authorities and conditions of stay (1919—1924)]. Kyiv, 1999. 352 p. [In Ukrainian].
25. Sribniak I.V. *Ukraintsi na chuzhyni. Poloneni ta internovani voiaky-ukraintsiv u kraïnakh Tsentralnoi ta Pivdenno-Skhidnoi Yevropy: stanovyshche, orhanizatsiia, kulturno-prosvitnytska diialnist (1919—1924 rr.)* [Ukrainians Abroad. Capture and Internment of Ukrainian Soldiers in the Countries of Central and Eastern Europe: status, organization, cultural and educational activity (1919—1924)]. Kyiv, 2000. 323 p. [In Ukrainian].
26. Sribniak I. *Pozataborovy prostir internovanykh viisk UHA v ChSR: povsiakdennia robitnychkh viddiliv (1922—1923 rr.)* [The Extra-camp Space of the Interned Troops of the Ukrainian Armed Forces in the Czechoslovak Socialist Republic: everyday life of workers' departments (1922—1923)]. *Kyivski istorychni studii* [Kyiv Historical Studies]. 2016. No. 2, pp. 49—59. [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.28925/2524-0757.2016.2.6>
27. Sribniak I., Kuptsov A. *Kulturno-prosvitnytska robota u seredovyshchi internovanykh viisk Ukrainskoi Halytskoi Armii v Chekhoslovachchyni (1921—1924 rr.)* [Cultural and educational work among the interned troops of the Ukrainian Galician Army in Czechoslovakia (1921—1924)]. *Visnyk Kyivskoho derzhavnoho lïnhvistychnoho universytetu. Seriia «Istoriia, ekonomika, filozofia»* [Bulletin of the Kyiv State Linguistic University. Series «History, Economics, Philosophy»]. 1999. Iss. 3, pp. 182—203. [In Ukrainian].
28. Sribniak I., Khliebina A. *Povsiakdennia internovanykh voiakiv-ukraintsiv u tabori Libereck, ChSR: sproba vizualizatsii (za materialamy TsDAVO Ukrainy i Slovianskoi biblioteki u Prazi)* [Everyday life of interned Ukrainian soldiers in the Liberec camp, Czechoslovakia: an attempt at visualization (based on materials from the Central Historical Archives of Ukraine and the Slavic Library in Prague)]. *Yevropeïski istorychni studii* [European Historical Studies]. 2019. No. 13, pp. 203—232. [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.17721/2524-048X.2019.13.203-232>
29. Yarema Ya. *Ukraina v tabori: ohliad kulturno-prosvitnoi diialnosti vid chervnia 1919 r. do chervnia 1920 r. v tabori Ukrainskoi Bryhady* [Ukraine in the Camp: a review of cultural and educational activities from June 1919 to June 1920 in the camp of the Ukrainian Brigade]. Nimetske Yablonne, 1920. 44 p. [In Ukrainian].
30. Krotofil M., Sribnyak I. *Activity of schools and educational courses for soldiers of the Ukrainian Galician Army interned in Czechoslovakia as a form of their socialization (1919—1920)* *Skhid* [East]. 2018. No. 6 (158), pp. 58—62. [https://doi.org/10.21847/1728-9343.2018.6\(158\).154914](https://doi.org/10.21847/1728-9343.2018.6(158).154914)
31. *Výstava ukrajinské knižní grafiky. Katalog.* Praha, 1924. 15 s. [In Czech].

Received on December 6, 2025

Maryna Paliienko

Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

ORCID: 0000-0002-9098-1142

E-mail: mpaliienko@knu.ua

Ihor Sribnyak

Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University (Kyiv, Ukraine)

ORCID: 0000-0001-9750-4958

E-mail: i.sribniak@kubg.edu.ua

Anna Chlebina,

Slavonic library — National Library of the Czech Republic (Prague, Czech Republic)

ORCID: 0000-0002-8767-3042

E-mail: anna.khleбина@gmail.com

BOOK MOVEMENT IN THE INTERNMENT CAMPS
FOR UKRAINIAN GALICIAN ARMY SOLDIERS
IN CZECHOSLOVAKIA, 1919—1922

The purpose of the study is to reproduce the specific features of the functioning of libraries and book collections in the camps of interned soldiers of the Ukrainian Galician Army (UGA) in Czechoslovakia (Německé Jablonné, Liberec, Josefov) from the second half of 1919 till 1922. **Methodology.** The study is based on the methodological principles of such contemporary approaches in historical science as intellectual and cultural history, which allowed to analyze a broader cultural context through the prism of a specific phenomenon. The use of source analysis methods facilitated the systematization of primary materials (reports on the cultural and educational activities of camp organizations), while the application of the historical-systemic method made it possible to highlight the specific features of the functioning of libraries in the camps of interned UGA soldiers. **The scientific novelty of the work** lies in expanding the current knowledge of camp libraries and book collections that operated in the camps of interned soldiers of the Ukrainian Galician Army in the Czechoslovak Republic, as well as introducing into scholarly circulation an additional body of archival documents. **Conclusions.** It has been established that libraries consistently remained the central element of cultural and educational work in the camps, performing an important educational function for those internees who tried to make productive use of their time in Czechoslovakia. Notably, the expansion of library holdings was ensured both by various camp organizations and through charitable donations. To facilitate access to books for particular groups of internees, some circles established and maintained their own small libraries intended exclusively for their members. It is demonstrated that the Ukrainian book in the camps of interned UGA soldiers was one of the most important tools for fostering their national and patriotic feelings. A notable phenomenon was the establishment and maintenance of independent book collections by various camp circles, as well as the circulation of “traveling” libraries to UGA labor groups outside the camps. Thanks to the camp libraries, the interned Ukrainian soldiers had every opportunity to organize their self-education, and the intensity of the book movement testified to their high interest in acquiring additional knowledge.

Key words: interned soldiers, camp, library, reading room, book, Ukrainian Galician Army, Czechoslovakia.